

HUMANIZMUS A RENESANCIA

14. - 17. storočie

humanizmus: ľudskosť, myšlienkový smer zobrazujúci človeka jednotlivca

renesancia: obnova, znovuzrodenie antického umenia, orientácia na grécku a rímsku literatúru

- kladie sa dôraz na **individualizmus, racionalizmus a senzualizmus**
- **kolískou humanizmu a renesancie je Taliansko**, konkrétne *Florencia*
- **renesancia prichádza na územie Uhorska až okolo roku 1650**
- **umenie**: Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffael Santi
- **objavy a vynálezy**: kníhtlač, pušný prach, kompas, prvá verejná pitva, objavenie Ameriky, Galilei a Kopernik
- **klesá dominancia cirkvi v spoločnosti, reformácia** - v Nemecku *Luther*, v Anglicku *Henrich VIII.*, **kritika Erazma Rotterdamského** : *Chvála bláznovstva*
- vzniká nová spoločenská vrstva = **mešťania**

Humanizmus	Renesancia
vydávanie a napodobovanie antických diel	zobrazovanie vzťahu človeka k pozemskému životu, príklon k radostiam, ktoré život prináša
dôležitá rétorika, zložitá štylizácia	jednoduchšia štylistika
diela sa písali v latinčine	diela sa písali v národných jazykoch
pedagogická literatúra, vedecké diela – iba pre vybrané kruhy spoločnosti	mix literárnych žánrov: komédie, tragédie, epos, poviedky, satira

I. TALIANSKA LITERATÚRA

Dante Alighieri

epická báseň **Božská komédia**:

- nazýva sa i alegorickým duchovným eposom
- skladá sa z **troch častí**: *Peklo*, *Očistec*, *Raj*, **každá časť obsahuje 33 spevov**, ktoré sú **písané v tercínach**
- **básnik Dante**, ktorého **duša predstavuje celé ľudstvo**, putuje záhrobím za poznaním, Bohom a svetlom, *Peklom* a *Očistcom* ho sprevádza **básnik Vergílius**, ktorý **symbolizuje rozum, pozemský život**, Vergílius neveril v Boha, preto nemohol vstúpiť do *Raja*, *Danteho* tam sprevádza **Beatrice**, ktorá **symbolizuje dokonalosť, náboženstvo, nadpozemský život**

- Danteho sprevádzajú lev, leopard a vlčica = *pýcha, zmyselnosť a lakomstvo*

Francesco Petrarca = tvorca sonetu

ľúbostná lyrika **Spevník:**

- dielo poznáme aj pod menom **Sonety pre Lauru**
- 366 sonetov, **verše sú melancholické**, napísal ich na základe prežitého šťastia a nešťastia

Giovanni Boccaccio

zbierka noviel **Decameron:**

- 7 žien a 3 muži opúšťajú Florenciu, kde zúri mor = odchádzajú na vidiek
- **každý z nich porozpráva 10 vtipných a eroticko ladených príbehov**
- každý **príbeh končí ponaučením**, autor využíva iróniu, ktorou **kritizuje pokrytectvo a hlúposť**
- ústredným motívom je **láska k žene**, nevera nie je považovaná za hriech, **žena vystupuje ako rovnocenný partner k mužovi !!!**

II. FRANCÚZSKA LITERATÚRA

Francois Villon = 1. moderný európsky básnik

- priniesol do literatúry tzv. **Villonskú baladu** = lyrická báseň s prvkami balady, nekončí vždy tragicky, rieši sa v nej nejaký problém, dej sa nestupňuje, využívanie protikladov
- Villonove básne sú provokatívne, kritizoval spoločnosť = **spoločné znaky s „prekliatymi básnikmi“**

Malý testament – spomienka na pobyt v Paríži, ale i satira na významné osobnosti a vtedajšiu dobu

Veľký testament – spomienky na mladosť, štúdiá, lásky, strach zo smrti potláča ironizovaním

III. ANGLICKÁ LITERATÚRA

William Shakespeare

Mnohé informácie a fakty o živote W. Shakespeara sú zahalené rúškom tajomstva, resp. v rôznych zdrojoch sú rôzne, existujú dokonca dohady, že vôbec neexistoval, pochádzal **zo Stratfordu nad Avonou**, okolo roku 1592 **opustil rodinu a pridal sa ku kočovnému divadlu** - v divadle **nielen hral, ale bol aj dramatikom**, upravoval hry iných autorov pre potreby divadla, viac ako 20 rokov prežil v Londýne, kde sa stal členom dvoch významných divadelných zoskupení,

jeho herecká kariéra bola ale menej úspešná v porovnaní s kariérou spisovateľa, neskôr sa stal spolumajiteľom divadla *Globe*, v ktorom i hral, zomrel vo veku 52 rokov, 23. apríla – ide aj o predpokladaný dátum jeho narodenia.

1. KOMÉDIE:

Sen noci svätajánskej, Skrotenie zlej ženy, Kupec benátsky, Veselé panie z Windsoru, Večer trojkraľový

2. HISTORICKÉ HRY:

Richard III., Henrich V., Henrich VI., Henrich VIII.

3. TRAGÉDIE:

Macbeth, Hamlet, Kráľ Lear, Othello, Antonius a Kleopatra

4. ROMANTICKÉ HRY:

Zimná rozprávka, Búrka

W. Shakespeare napísal aj tri epické básne: *Venuša a Adonis, Znásilnenie Lucrecie, Fénix a hrdlička* a 154 sonetov.

ZNAMY SHAKESPEAROVSKÉJ DRÁMY

- neobmedzenosť tém, miesta, času
- **obraz pozemského života**, ktorý je sprevádzaný silnými emóciami: žiarlivosť, vášeň, závisť, ...
- **hrdinovia** = silní jednotlivci, ktorí sami ovplyvňujú svoj osud, nevzdávajú sa svojich ideálov
- **ženy** sú samostatné, nikomu sa nepodriaďujú, sú cieľavedomé
- **príčinou smrti** býva v tragédiách ľudská vášeň alebo náhoda
- **tragické prvky** nie sú oddelené od komických
- v komédiách častokrát **zámena osôb**
- **verše sa striedajú s prózou** /postavy z ľudu – próza, vyššie postavené postavy hovoria vo veršoch/
- **hry sú písané prostredníctvom blankversu** = 5-stopový 10-11 slabičný nerýmovaný jamb

IV. ŠPANIELSKA LITERATÚRA

Miguel de Cervantes Saavedra

- priniesol do literatúry tzv. **pikareskný román** /*pikaro* = šibal, huncút, sprevádza pánov na cestách/

román **Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha**

- zámerom autora bolo **zosmiešniť populárne rytierske romány**

- hrdina sa pomätie z čítania týchto románov a rozhodne sa obnoviť rytiersku slávu, prelína sa tu **svet ideálov a skutočnosti**

- putuje na starej kobyle Rocinante, spoločnosť mu robí prefikáný sedliak Sancho Panza na oslovi, cestou spoznávajú kraviarku Dulcineu, o ktorej si Quijote myslí, že je princezná
- **hlavný hrdina chce pomáhať chudobným, naprávať krivdy**, ale **jeho činy sa končia zosmiešnením alebo bitkou** /veterné mlyny považoval za obrov, stádo oviec za nepriateľské vojsko/
- vracia sa domov, ochorie a **pred smrťou pochopí, že si to všetko vyfabuloval**

V. SLOVENSKÁ LITERATÚRA

Spoločensko-historická situácia: prínosom bola **vláda Mateja Korvína**, **turecké vpády**, **protihabsburské povstania**, rôzne reformácie, v roku 1465 *Academia Istropolitana*, rozvoj kultúry, vzdelanosti, kníhtlače, používa sa **latinčina** a **slovakizovaná čeština**, Slováci študujú na univerzitách vo Viedni a Prahe

Martin Rakovský

O spoločenských vrstvách v štáte a príčinách prevratov v kráľovstvách a cisárstvách: náučná veršovaná skladba, skladá sa z 2 častí, ale i prológu a epilógu, Rakovský charakterizuje vtedajšie **sociálne skupiny**, **zamýšľa sa nad príčinami nepokojov** v monarchiách, podáva **obraz ideálneho panovníka**, báseň venoval Maximiliánovi II.

O svetskej vrchnosti: Rakovský sa prihovára za dôstojnejšie postavenie ľudu, utláčaných, bezmocných

Obe diela sú napísané v latinčine a v elegickom distychone = žalospevné dvojveršie!

Jakub Jakobeus

vlastenecký epos **Slzy, vzdychy a prosby slovenského národa**: ide o 1. slovenský národ epos, ktorým sa inšpiroval Kollár a Hollý, **fiktívna postava Matka Slovákov plače nad osudom slovenského národa**, hovorí o more a pohromách, vojne a nenávisti medzi ľuďmi

Súčasťou literatúry bola i ústna slovesnosť!

- historické piesne a povesti:** témou bol napr. Matej Korvín zobrazovaný ako dobrý a spravodlivý panovník, ale objavuje sa i tematika utrpenia ľudu počas tureckých vpádov
- balady:** protiturecká tematika, láska k domovine = Píseň o Sigetském zámku, Píseň o zámku Muránskem
- regrútske a vojenské piesne**

POJMY K OKRUHU

alžbetínske divadlo: profesionálni herci, ktorí hrávali divadlo pred kráľovnou, aristokraciou, ale i najnižšími vrstvami, mali buď vlastné divadlá alebo hrávali v hostincoch, väčšinou popoludní v okrúhlej budove, používanie jednoduchých rekvizít, muži hrajú ženské postavy

paródia: zľahčovanie vážne mieneného diela

pikareskný román: parodizujúci román, ktorý vznikol v Španielsku ako reakcia na vážne rytierske romány